

ACC. N:R M. 16814:1-40.

Landskap: *Västergötland* Upptecknare: *Olga Jacobsson, Gölingstorp*
Härad: *Kind* Berättare: *"*
Socken: *Kittorp* Berättarens yrke: *fru*
Uppteckningsår: *1964* Född år *1879* i *Kittorp*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Lokal- och personhistoria, s. 1-40.

(foton n 37-39.)

LuF 117

Skriv endast på denna sida.

Bref, M.16814,

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

Folklivsarkivet,
Lund.

Äntligen påänder jag nu LUF117. Jag är inte
belåten därmed, det rör sig fram och tillbaka för
mycket, men jag har skrivit lite då och då.
Det ser väl dumt ut att jag framhållit mig
själv på mycket på tal om kyrkoruinen men
det går inte på annat sätt. När pastor Hollste-
nius dog och kyrkoherde Epling inte ens ville vara
med i kommittén ville jag ändå inte ge upp.
Utom mig var det Bror Karlsson Backen,
Frans Alexandersson i Sommarred och Carl
Stenberg i Håga i kommittén. Bror Karlsson
på Backen bor ju nära ruinen, han blev kyrko-
värd sedan och vi samarbetade så länge jag
hade tillsyn över den gamla kyrkplatsen, 1961
skrev jag till kyrkorådet här bad dem överta till-
syn och vård av den gamla platsen, fick proto-
kollsutdrag att de beviljat min ansökan, över-
sände det jämte min begäran om entledigande
från uppdraget till Riksantikvarisämbetet,
fick det beviljat och därjämte ett varmt tack
och en fin bok: Tiotusen år i Sverige det är jag

så glad åt. Våra nuvarande präster är
så glada åt ruinen och allmänheten
har alltid varit det. Iven Carlsson i Rod-
vägsbrunn hade varit den ledande vid
restaureringen av Brunn och Sissereds
kyrkoruiner, han sade mig hur jag skulle
göra, sen skrev jag och ordnade alltihop,
de "samvetslösa" var inackorderade här,
föret en kontigednt på 10 och på en på 13.
Amanuensen fil.kand Eric B. Lundberg bodde
här hela tiden, flera arkeologer och t.o.m. Riks-
antikvarie Curman var här jämte tidningsfolk
och intresserade, det var en riktig bommar.

Om gårdarna kunde jag ju skrivit mer och
bl.a. påkrat upp dem, men det var väl in-
te meningen, det som är likadant över
allt står ju i böcker. Jag blir långrandig ändå.

Jag har väl inte skrivit om LUF 106 reli-
giösa inslag i hemundringen och glömt
att medsända frågeformuläret. Jag vet
att jag skrivit något pådant men det var
väl i andra sammanhang.

Gölingstorp den 7 dec, 1964
Olga Jacobsson

Adr. Gölingstorp Dalstorp

Vår poststation över 100 år gammal drogs in
den 1 juli.

ACC. N:R M. 16814:1.

LUF 117

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Jag vill försöka beskriva mitt älskade Vittorp.
Kyrkobyen heter Nygården, jag bifogar ett foto
på vår sida om landsvägen sådant det var
intill 1915, sedan är huset t.v. ersatt med ett nytt
och mitt barndomshem t.h. är på- och tillbyggt.
Städgården går fram till landsvägen som är
mycket gammal, den går från Hålsborg över
Brby, Svenljunga, Tranemo, Lödingstorp, norra
Unnaryd till Jönköping man antager att
vägen var framkomlig med fordon sedan då
Karl den nionde for sin riksgata år 1609.
Vägen går tvärs över Vittorps socken på en sträcka
av ca 7 km., numera är den länsväg 156. På and-
ra sidan ligger en gård förr bebodd av en Anders
han dog och hans hustru Anna måste sälja gården och
kunde då med barnen flytta till ett torp som undantag,
hon gifte sig med en f.d. soldat Petter Svint. Gården in-
köptes av Vittorps kommun och var organistboställe till 1912.

LUF 117

11/12-64.

ACC. N:R M. 16814:2.

2 a

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Gården intill ägdes och beboddes av Lorentz Svensson född på Kullen nära Valdehults kyrka i Småland den 13/9 1826 död den 6/1 1918, hans hustru Johanna var född i grannsocknen Ljungarps den 15/1 1831 i gården Björstorp och hon dog 25/9 1915. På Norra Kind dialekten kallade vi dem Darafar i Daranor (i Östra Kind uttalas det med dubbelt r-ljud). Deras då levande barn voro födda 1853, 1864, 1867 och 1871 alltså åtskilligt äldre än vi, men vi voro alltid de bästa vänner. Vi voro mycket tillsammans. Darafar var inte så pratsam, men daranor berättade jämt om både nytt och gammalt, mycket minns jag, men ack om jag haft vett att skriva upp det hon berättade! Sonen Wilhelm f. 1871 köpte gården då han gifte sig 1907. År 1912 köpte han organistbostället. Huset t. v. på kortet hade flera inneråvare. I första vån. till vänster var ett stort rum med en skrubbinna för där bodde ett fattighjon m. familj; mitt på huset var förstugan med ett kök för likpallar och en del annat till köket var ett stort rum, där bodde en fattig gamla, hon hade en del möbler bl. a. en inbyggd bänk med en låda under där en köna bodde vintertid,

där stod ett stort bord, rummet användes även som lokal för kyrko- och sockenstämmor vilket blev dess enda användning sedan gumman ung. 1890 blev sjuk och flyttade till en dotter. Landen vän. var småskola och en lägenhet om rum och kök, där bodde en veterinär ^{J. Frändberg} med familj, han var också en god berättare men det rörde sig mest om makarnas födelsebygd i Redväg, han var f.d. organist och mycket musikalisk. Vi hade alltså möjlighet till underhållning av många slag när vi hade tid och försummade det inte, ofta hade vi framman de. Vinterkvällarna blev aldrig långa och inte annan tid heller.

Naturföretag.

Nittorps socken ligger i Dalstorp pastorat, genom Dalstorp och Nittorp flyter en mindre å som här kallas Hjälman sedan i Strömsån och bär bitvis tillån och Musås Fills den i Svandjungs-
träkten förenas med Råran, vid Nygårdens ligger en sjö d. v. s. än utvidgas där och sjön kallas ibland Nygårdssjön och ibland Lisslarpsjön (gårdarna på andra sidan heta Lisslarps).

Ljön ligger liksom i en dal, på båda sidor är ganska stora sluttningar på Nygårdssidan mera brant och åt Lisslarp mera långsluttande, i Nygårdens var tre stora djupa hålor i den för övrigt jämna marken, de gamla sade att hålorna blivit grävda i krigstid och att manskapet tagit betäckning i dessa, de är inte djupa nu på väst, de ha blivit fyllda delvis med skräp och kanterna eller t.o.m. hela hålan ^{har} plöjts och odlats. Vid vägen står en sten med ett runt hål ungefär i manshöjd, sägnen förmålar att stenen tjänat som skydd åt en härförare som bakom densamma såg fienderna genom hålet, stenen är snyggt huggen och lagom stor att dölja en man, men fienden fick förtäsa inte kika på sidan. Arkeologerna som var här 1938 ansågo att stenen var en grindstolpe och att de gamla trätt vidjor genom hålet och med densamma hängt upp en grind. Stora stenrös funnos flera, ett i Lisslarp och två i Nittoners by är fridlysta. Några blev markodda.

ACC. N:R M. 16814:5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Fornminnen.

Vårt förnämsta fornminnen är vår gamla kyrkoruin, den första kyrkan i Nittorps lag i socknens norra ända och byn däromkring heter fortfarande Nittorps byn med delnamnen Lommern, ^{2 gårdar} Rasken, ^{2 gårdar} Skattgården, ^{2 gårdar} Ingarsgården (förr Nils Andersson), ^{2 gårdar} Blomgården, Lodergården och Månagården, samt en del Torps och utgårdar, Torpen nu ej bebyggda. Att kyrkan låg i häuten på socknen berodde en sågner på, att när man sannolikt på 1100-talet började bygga en kyrka på Frollen på mattem när vad man byggt på dagen, bönderna togo då två otämda stutar och spände för en pläpkälke där man lätat en grund sten, stutarna fingo springa vart de villor och de stannade på kullen där ruinen ännu ligger, på fisk man bygga i fred, Men när kyrkan var färdig och klockan började klinga blev jätten i Kleverberget störd, han kastade en stor sten, men det var väl att Frollen långt stannat och stenen föll på Ingarsgården en liten bit från kyrkan ^{åt nordväst} och klockan påddades den gången, en liten bit från kyrkan åt ^{öst} öster.

ligger en göl kallad Klockoflogen, där skall
en klocka blivit pänkt för att skyddas den i
krigstid, om det må ingen nu få klarhet, men i
nuvarande kyrkan hänges en klocka från den
gamla kyrkan, mera därom när jag kommer
till nya kyrkan. I ruinenas närhet är en håla
kallad kämpahöla, vidare en källa kallad
Rapport som rinner upp vid en mycket stor
sten, källan fryser aldrig och från den rinner
en bäck under en bro, vägen är i nivå med marken
vid sidan, och vägfarande körde ner och vattnade
hästarna, källan har gott vatten, man har all-
tid gärna druckit därav och förr offrades
småslantar där. I närheten finnes en numera
nästan överväxt ring av stenar ungefär lagom
att pitta på (domarring?) Stenrösen nämnde jag på
sid 34. — Kyrkoruinen restaurerades år 1938.
Komminister Hollstenius i Olspeenna och jag.

bestämde sommaren 1937 att ordna en gudstjänst på platsen och
efter den sammanträdde en kommitté som ordnade utgrävningen.
Pastor H. utlyste tjänsten till en påsdagseftermiddag i aug.
på fredagen före fick Pastorn tjänstutlysning, kyrkoherden
var på semester, vi skaffade en präst från Gällstorp, det
var en vacker e.m. och det kom folk från när och fjärran.
Vi bildade en kommitté, kyrkoherden ville inte vara med
både han i brev sedan han fått veta att vi valt honom. Jag hade
bott om 300-kronor av farbrodern Anders Dolfs i Göteborg och hans
bröder Victor Johansson Jönköping vars båda fruar hade för-
fädderjordade i gamla kyrkogården, så fick jag 200 av släpp-
nunt Axel Carlsson för i Bölingstorp och på en lista samlade vi 1000
kr, så hjälpte fornminnesvännen Sven Carlsson Redvägebrunn
oss att få civila värupliktiga som under amanuens Erik B.
Lundbergs ledning utförde arbetet sommaren 1938 och nu
är den oss till stor glädje, kyrkofullmäktige ha övertaget vä-
den av ruinen och vi ha gudstjänst där en gång ärligen.
Vi patte upp en sten där det står inbügget: Nittorps kyrka

16814:8.
ACC. N:R M. 7

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

intill 1847 restaurerad 1938. På själva den utgrävda absi-
den bakom altaret är ett kors av ek målat i svart, vid ut-
grävningen befunns en grift alldeles framför altaret
och vi undrade vem som fått denna förnäma begravnings-
plats. Nu har släktforskaren Bertil Freiditz blott i dagen
att Hans Bjugg född på Vingsås 1639 och komminister i
Valdshult genom arv blivit ägare till Gunnarstorp i Vittorp,
han bosatte sig där 1701, var fortfarande tjänsgörande präst
i Valdshult och han ömsom red och ömsom gick den
långa vägen dit för att hålla mässa ja ända in i hundra-
årsåldern, när han gick var han barfota och bar strumpor
och skor på axeln. Han avled efter två månaders sjukdom
1740 i Gunnarstorp. I Vittorps död- och begravningsbok för
kannan är år antecknat: "September den 27 blef Communi-
ster ^{Hans} Hans Bjugg död, 100 år, 14 dagar gammal." Var han blev be-
gravd nämnes ej, men han hade flera årtionden varit bosatt
i Vittorp och blev nog begravd där. Hans son Hans Bjugg blev
komminister i Valdshult efter fadern, han köpte Gunnarstorp

man bodde i Valdsåskult. Ett gravepitafium i Valdsåskult
bär följande text: På hundra tretton år hafver i detta Sten-
gårdshult[†] en Christi dyrbar tjord, som Communisters först
Lars Bjugg på länge betat, att nästan 60 år han här lärt
Herrens ord. Fast över hundra år han här i världen levat,
dock öfver tvänne mil till fots dit sihto trefvat. Ötte och
och femti år hans son, Hans Bjugg här sedan sin faders
kall beträdd, huart pjuttinis år när han från werlden
dog. Har grafven sin här nedan, midt för sin predik-
stolt der han sig vila får. Han är den första prest i
Valdsåskult blef begrafen, som först på Glindsbo har
bodd med herdestafven.

"I detta epitafium säges ingenting om Lars Bjuggs grav,
vilket också är ägnat att bestryka att han fick sin grav i
Nittorp. Nog kan det därmed anse fastskällt att det är
Lars Bjuggs stoft som vid restaurering av Nittorps
gamla kyrkoruin påträffades mitt för altaret inuti
kyrkan." (Citat ur ett Bertil Fridlits brev.)

[†] Valdsåskult är annex till Stengårdshult.

Nuvarande ägaren till Gunnarstorp Karl Gustafsson
skänkte skötkarna till korsat över abbdan 1940.
Murarna äro rekonstruerade i pjälva kyrkrinnen
till knäppast manshöjd, det är ung lagom att läg-
ga aknarna på dem för dem som måste stå utan-
för sedan det är fullsat innanför under gudstjänsterna.
Stenen från kyrkan användes till stor del vid byggan-
det av bron över Hjälmån på vägen mellan Nittorps
by och Gölingsborg, vid den vägen fins en runsten
vars skrift tolkats till "En reste stenen till minne
över flidde sin bron", stenen står på Gölingsborg Löras
ågor och en backe strax intill stenen alltså på vägen
kallas än i dag "Körkelia". En fint arbetad dolk av
flinta hittades för några år sedan, en liten skadad
flinttyxa likar i jorden här omkring samt någon
stenryxa och gamla mynt, det är väl c: 1/2 km. mellan ru-
inen och kyrkliden, men det menas nog bara att den vägen
gick till kyrkan. En gammal bod och boningshuset på nedre

ACC. N:R M. 16814:11.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Stommen är av pastoratet skänkt till Vittor-
Dalstorp's hembygdsförening, området är nytt
omgärdat av en riktig gammaldags gärdes-
gård (jarsgård uti riastaka långtrot i bredder
hank) sådana vore vanliga för men nu är
den en oevärdhet, och så är en bästa ^{körna} dit-
flyttad, arbetet för båda delarna liksom rep. av
huren är utfört av byborna frivilligt. Sam-
lingarna i Hembygdsgården är skänkta
och där finns mycket av alla de slag, det
största föremålet är en huggen kvarnsten
och det minsta en handsmidd stoppsål.
Boringshuset är i den på adertonhundre-
talet mest vanliga ^{stilen} med storstuga, kök, kam-
mars och förestuga i första vån. samt tre
kum och någon garderob i den halvåning som
är överst där finns ett litet blyfönster. Det största
rummet användes till skolsal i den ambulande
skolans tid.

När nya kyrkan byggdes 1847 arrenderades Nedre Stommen av en Johannes Johansson och hans hustru Kristina Ulrika, Lilemor kallad, mor eller bara namnet var titeln på gifta kvinnor av allmoges, fri titulerades endast några utvalda. Mannallier fanns väl inte mer än två och ingen frökens. Käramor kallades matmor på de stora gårdarna. Lilemor på Stommen var en fin kvinna arhållen av alla, hon bistod med tjälp och råd i sjukdom och trångmål, makarna hade rätt nyss tillträtt arrendet, de fingo göra 75 kördagsverken vid kyrkbygget, det var Torås och deras potatis, körd kunde de bära i en "brynebötta". Lådan blev också klen. Det bekanta nödlåset 1848 kom ju därefter. När kyrkan låg en sten som visade att en jätte pottit på den, det var en håla i stenen, den är borta nu.

Nittorps nuvarande kyrka byggdes 1847, från gamla kyrkan är klockan den fina storklockan, en mycket vacker rikt skulpterad predikstol, två ljuskronor, en nattvardskalk med patén som dock blivit ömörd och nödströftigt förbättrad" varför endast en konstfärdigt arbetad krans om det tomala på foten är ursprunglig, vidare en tympanonsten med inbuggna mönster, och delar av dopfunten, ett krucifix och något lite annat. Edla och Stina bodde i en liten stuga kallad Byggst en bit från kyrkan, hon berättade ofta för mig att hon i sin ungdom varit med på kyrkbygget, hon och Kajsa på Målaten, från alla hushåll måste dagsverken göras till bygget, Edlas far var gammal och kunde bara råta spik o.d., de hade inga kassar v.d. utan byggde bryggor som fingo ökas i mån som arbetet fortskred och slutligen började en lång bit från kyrkan, Edla berättade: "Vi gingo åtta personer under stenbären fyra på var sida, på patte vi andra armarna i sin å ginge ennför brägga i sjöngde körmarschen på då hördes ännu te Stenboryt." Hur den marschen ljud fick jag aldrig höra. Edla sjöng sj då.

+ Vid skolkuset Föll högen på foten.

16814:14.
ACC. N:R M. 13

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Vi ha all anledning att ofta tackramt tänka på de våra
föregångare som med på stora uppoffringar byggde vår
vackra kyrka, den är belägen c: 3 km. längre in i socknen
än den gamla, omgivningen är plät, kyrkogården som om-
ger kyrkan plan och stenfri c: 100m. från stora landsvägen,
skolan blev byggd mellan kyrkan och vägen, där är stora
pläta planer för sammanhängande kyrkbacke och skol-
gård vilket ju nu gör att vi ha parkeringsplatser för hur
många bilar som komma, det är 10 km. eller bitvis mer till
de längst bort belägna gårdarna, men socknen har på ojämna
former på Naggården var ändå det mest centrala på detta
sekhundradet har det blivit järnväg, en ny skola m. m. där
längst bort, nu kallas några gudstjänster ärligen i nya skolan
men i bilarnas tider ser vi också bortsocknens invånare i kyrkan,
dock var kyrkan med sina 800 sittplatser oftast fullt och ibland
överfull för när de flesta fingo gå, jag minns när R. J. Pettersson
i Blegårde skjutsade sin gamla mor till kyrkan på en
s. k. pinnakärra förspänd med en subsoxe,
+ järnvägsstationen heter Grimsås, där ligger 300 kabelverk m. m. och sam-
hället växer och hörs,

Att kyrkklockorna skulle ringt för högt eller dyt
hörde jag aldrig, däremot förekom att man
filade på storklockan för att få en smula järnfil-
spån att använda som medicin, likaså lånade
man hem kyrkknyckeln på vilken man kokade något
botemedel, detta på pent som på 1870 talet.

Jag har läst i en bok att: Pilgrimsmärke återfinnes
på Nittorps gamla kyrkklocka gjuten år 1523
av "Nittorpsmästaren" (verksam 1520-1540)
klockan har ett St. Olovs-märke från vall-
fartsorten Vidaros, samt en latinsk inskrift
med gotiska minuskler, som berättar om
gjutningsåret m.m., Detta visste nog inte Edla.
Anna Magnusson i Kumpsebo mindes att pre-
dikstolen var större än nu, då är nu fyra pikt utsi-
rade fält med skulpturer av de fyra apostlarna i mitten
två bilder blev över, de stodo en tid överst på altartavlans ram,
nu pryda de värdigt en vägg över ett bönaltare i den nya
sakristian.

Iden gamla kyrkan
fanns en baldakin över predikstolen, vart
den kommit vet ingen nu, kyrkofullmäk-
tige ha beslutat föröka återfinna den. Två
klockor hänga i tornet den ena är skänkt 1884 av
hustrun Christina Johansdotter i Remmabo. Om
"nya kyrkan" i övrigt skall ju inte här ordas, men
den är mycket vacker, det var första kyrkan i
pastoratet som hade kyrkorgel, byggd på fjut-
tiotalet. J. B. Wallin född på Nitthorps Sten bosatt i
Amerika skrev till mig 1938 att hans bröder också
född i Nitthorp 1842 och döpt i gamla kyrkan blev ung
på nytt när han i Ulricehamns Tidning läst att ru-
inen var restaurerad, och till N. B. käraste ungdoms-
minnen hörde när han tillsammans med skol-
kamraterna under den unge lärarens (min fars) led-
ning vid orgeln i Nitthorps kyrka fick sjunga
Glosianna. En stor altartavla föreställande
Kristus på förklaringsberget och målad

av Gottfrid Djungström Landhem, jag tror 1875,
har jag alltid beundrat. G. J. Djungström
målade kyrkan ung samtidigt, en ängel som
håller ett draperi finns målad över predik-
stolen, där var pakristia i kyrkan och Frap-
pan till predikstolen gick upp därifrån,
1958 togs den bort och en pakristia byggdes
på vanligt sätt intill, pakristiefönstret högs
ner där blev en dörr till den nya, en helt liten
korridor finns mellan kyrkan och pakrist. från den
går dörren ut, mycket bra. Ung. 1930 var en
nätt stor rep. i kyrkan den blev ommålad och
försedd med nya bänkar, de är större och be-
kvämare alltså färre sittplatser c: 600. Kyrkan
har fått många gåvor av kronor ljusstakar
mattor, mässkrudar m. m. och elektriskt ljus
och värme är infört.

(Lär är kyrkan ommålad mycket vackert. Svälter i vapenhuset.)

Kyrkogrim har jag ju låst om i sagor, men här har nog aldrig funnits någon och aldrig talade bodla om något okänt. Däremot hade när hon vid midnattstid gick till ladugården hört från kyrkogården den vackraste höst man kan tänka sig. "Jag utlar mark och vandringsman på tusen levnadsvägar, jag söker vill mitt kätte land i bön och möda frägen. Här har jag ingen bakers ort, men bortom mörka gravens port min fristad är belägen". Så hade hon en gång mellan Göttingstorp och Djungbäck sett några tomter eller andra småpysslingar springa över levnadsvägen på hon måste stanna en stund, men annars kan jag inte minnas att hon sett något. Lyktgubbar sprang det ju tätt på gamla gravarna på kyrkogården och på en del parker, men nu syns inga och det är långt mellan lysmaskarna. På skogen i Hornhult fanns en Trollpacka med urhälsad kygg som drog ett baktråg efter sig och vid en öppen dörr i ett berg i Hülared skall någon i forntiden ha sett ett par guldtofflor, annars tror jag inte här var så gott om Troll. Däremot fanns värd, gant och spöken långt fram på adertonhundratalet. Lyktgubbar

skades vara lantmätare som skiftat orättvist och på lingo
springa efter döden och föröka göra om skiftet.[†]
Johannes Olsson i Fölingstorp kom och körde häst på vä-
gen här nere vid maderua, på andra sidan än fick han höra
gasten som skrekade och ropade att de skulle köra
i kapp. Olsson hade en snabbfotad häst, han visste att
gasten inte kunde komma över än innan han kom
till en bro och hoppades därför hinna in hemma innan
gasten mötte honom. Just som han släppt in hästen och
själv hunnit in för kökdörren, kom gästerna rusande och
slog till i väggen på de Frodes huset sprack. (Före 1850)

Iven Andersson på Liljerydets sig någon gång före re-
kelskiftet något som såvade, lyfte och rök komma fram
ur skogen på Skraparebacken, han Frode att det var ett
tåg och Frode att det var vörd = varsel om att det skulle
bli en järnväg där, man skrekade åt honom i flera år
och sade att var de än byggde järnväg på inte blir det
i de tassamarkerna, men om några år började Borås-

[†] Det är nog något jag läst.

Ålvesta järnväg stakas och byggs, när Tågen
strax för jul 1902 började gå kände Sven Runderston
igen att det var vad han pett flera år tidigare. Skra-
parebacken ligger mellan Brendemo och Grimsås
stationer, jag hörde inte själv Runderston tala om det
vi träffades inte ofta, men jag var mycket bekant med
hans son Patrik Svensson född 1867 och han sade att
det var riktigt sant. Lias Liljerydets ligger nära Grimsås,
Dröms. Gårdens & godsägare L. R. Runderston i Bölingstorp var samma-
ren 1922. För jag tillsammans med sin fru på Skodsborgs Badesabot
i Danmark, han drömde då att hans gamla nya stora lada-
gård, en länga med vagnskjul, vedbod och andra uthus samt
skräddars Claessons tvättstuga brann, han skrev till sin son
gårdens nuv. ägare Th. Runderston f. 1874 och bad dem akta elden, i
juli 1923 kom elden lös i Claessons tvättstuga och spred sig till vedtraven
intill deusamma, de brännande snäcklurva vedträden kastades upp på
det höga spåntaket på ladugården och antände på flera ställen, det
fanns inte brandskadskap att komma på högt och elden spred sig

hartigt och just det hus som patron Andersson
i drömmen sett stå i lågor brunno ner,
Frättstugan låg på den om stora landsvägen
med ett stort magasin intill och tre bonings-
hus i omedelbar närhet, ladugården låg på
norrvidan med vagnboden och ett hus till åt
höger, alldeles nära ladugården åt vänster
ligger en gammal ladugård och råden på-
des. Det blåste och vinden stod på åt nordväst.
Ladugårdsbacken är bra stor och Frättstugan
ligger en liten bit på andra sidan om länsväg 156.

Fru Ida Gill född i Kvistbäck i Nittorps socken
nu bosatt i Småland, kom hem till far och syskon
på besök, hon sade då: "Här om natten drömde jag
om Kvistbäck, då va där inte roligt, lagärn stod
i brand." Lite därefter brann ladugården.

ACC. N:R M. 1,6814:22.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Spökhistoria. Donspöndagen, jag tror bra påkert att
det var 1890, dog Eva Hjertberg i Stockrumma
Nittorp, hon var änka hade pått sin gård
och taget ett förhållandevis stort undantag,
d.v.s. köparen Johan Magnusson från Blgu-
storp i Tranemo skulle årligen lämna ved,
kostad och div. matvaror till Eva utöver köpskillingen.
Johan var ogift och hans moder Stina och
systrarna Josefina (Pina) voro hos honom väx-
elvis. Jag, det är inte långt emellan
gårdarna, när Eva dog voro de där båda
och de sade att Eva ätit upp sju färre
sillar, blivit häftigt sjuk och fått svåra
kräkningar och dött. Eva hade en släk-
ting bosatt i närheten, denna hette Britta-
Stina Johansson född 25 nov. 1819 och var gift
med Johan Johansson och de hade en dotter
som hette Evelina (Pina), strax de hörde att

Eva var död gingo Britta-Stina och Lina till
Stöckrenna för att begra den döda, alla
gamla hade sin liksvärning liggande
färdig och så hade Eva bl.a. en stor vit
huvudduk och ett stort vitt förkläde, detta
var jämte en svart klänning den tidens
borgdräkt. När de började ordna vid den
öppna vitlimmade spisen stod där en
liten trefotspotta (liten kastrull) som hade några
mjölkdroppar och vita korn på botten, Lina
sade då att hon kokt upp mjölk till
Eva och därvid stött kastrullen mot
spisen så det kom limgnistor i mjölken,
hon sköljde ut innehålllet på gården och
gjorde kärlet rent.

Efter begravningen kom Eva⁺ in genom
dörren på Hallåsen gick frana till Britta-
Stinas päng stod och tittade en stund och

+ i vardagskläder

gick igen men sade ingenting. Br. L. hade an-
vänt något sitt eget material som hjälp till
bepreningen och behållt Evas duk och för-
kläde, nu trodde hon att det var därför Eva
kom och så gick hon till graven med det,
men Eva kom ändå. Britta Stina klagade
sin nöd för prästen, han trodde henne
inte, på Kålingstorpas marsmarksd gick
hon till kronolänsman Sigge Gedda, han
berättade sedan hemma hos oss: "Jag sköt
framför mig med båda händerna och sa
att det kan aldrig komma i fråga att
jag håller polisförhör för en gammal
kåring, springer och prökar." Det var
som förut. Som i alla hyggästugor stod
en bänk på var sida om gavelfönstret,
längst fram i det enda rummet framför
fönstret stod ett bord med en stol på var sida,

i pängen till vänster låg Britta-Stina, i en ut-
dragssoffa vid v. sidfönstret låg Lina, i pängen
åt höger låg Johan, vid det fönstret stod en dragkista[†]
och närmast dörren en soffa, i den lågo en natt
baldat. Mod och Eskar Pettersson i Ålmas för de
skulle se om det var parnt med spöket, de
soro ostört hela natten och Johan såg aldrig något.
Men Britta-Stina såg henne var natt och Lina visste
precis när hon var där, hon berättade efteråt för
mig: "Ja varken på ölle hörderna, man ja vetste
så graunt när hu kom å gick å vaka va ja
som ja å nu." Så gick tiden. I påskveckan 1891 blev
en doktor Lundgren från Stockholm stationerad
i Gölingsborg som extra provinsialläkare, en elakartad
difteriepidemi hade rasat i pastoratet i några år och vi
hade tre mil till läkare. Britta-Stina gick till doktor L.,
han kom till min Pappa sedan, jag hörde honom säga
att B.-S. varit hos honom, "vad hon ser, kan jag inte

[†] Dragkista = byrå utan klaff.

avgöra men det är min bestämda övertygelse att
hon själv tror vad hon säger, ingen får skratta åt
gumman och detta är en sak som måste under-
sökas och herr Blom som jag förstår är poekneus
allt i alla skall ställa om att detta blir gjort." Då
blev det lätt att få fart på länsmannen, liksom
blev uppgrävt och obducerat av doktor Hugo Malmgren
Ullrichsman i närvaro av ledde veterinär Lindberg. Det
var arsenik (de vita quistorna) i likdelarna. Först Johan
och sedan Stina blevo häktade, Johan nekade först men
erkände sedan och då blev Stina lösläppt. Då fort
obduktionen var gjord fick Eva po i sin grav och
Britta-Stina fick sova i fred.

Vård = varsel talades mycket om. Svante Johansson
i Vittorp Löderyg visste på förhand när någon
skulle dö i byn, han hade sett "likfarda".

16814:27.

ACC. N:R M. 26

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Bebyggelse och byliv. Den äldsta bebyggelsen har inget talats om. I Sommaröds skog finns tydliga rester av boplatser men de ha varit glömda länge. Angående lantmäteri på här jag alltid hört att när pådant förrättades här fick lantmätaren ett rätt stort jordområde över vid Spångsjön som ligger på gränsen till Småland, han föreslog äboarna i Fias att de skulle ge honom 25 kr. på skulle han skifta det området till dem, de funno det för dyrt och lantmätaren styckade upp området och skiftade en bit till varje gård i socknen, somliga ha en mil eller mer till sin domän därute. Jag hörde aldrig talas om någon besvärlig utflyttning. Bystämman vet jag inget om. Kommunalstammaprotokoll har jag sett sedan 1860, Fröligen ha nittorpsborne haft sina angelägenheter gemensamt.

Gårdarnas läge kan jag ju inte beskriva och
namn på tegar härr och ängar voro ju legio,
dem kände bara resp. gårds- och torpägare till.
I Nygårdens hade vi: Osman, Belgien, Lötterssonskirn,
Lamaa, Kröntamaa o. s. v. Lålad och bydamna har
jag aldrig hört, sten och grus tog man vid behov
där det fanns, det är först en bit in på nitton-
hundratalet som grustag blev handelsvara. Orden
"brydestuor" och möllor användes inte i Skind, vi
hade en basta i var by, ett timrat litet hus utan
skorsten med en skjutlucka för överflödig rök, där
fanns en stor murad lave med brådrum omkring
och en ugn under, väggar och tak sköts ut och bilda-
de en "skorke" utanför dörren, i den putto klöfte-
beka, de som skötte bråtera stod mest utanför,
basta användes till torkning av malt, rökning
av skinkor, härskött m. m. samt vid linberedning.
De är borta nu, den bästa är vid Hembygdsstugan

Kvarnar (våra möllor) fanns gottom, man hade ofta
hambkvarn för malt, grugv.d., på fanns mindre
kvarnar vid större bäckar och vid Ryfors och
Nyfors fall i Eljelmaån var kvarnar med rikt
och allt samt såg och spånhyvel, de är i pri-
vat ägo, fallet vid Nyfors användes nu för andra
ändamål, Ryfors driver ännu såtan i mindre
skala. Äldre benars försvunnen bebyggelse vet
jag en del om. På Vittorp Söderg. ägor fanns ett glas-
bruk, det grundades av ett bolag som köpte gården och
byggde hytta, sliperi boningshus och magasin, en
tysk som hette Heintze var den ende lack-
mannen i bolaget, där var ett flertal skickliga ar-
betare och på fick många av bygdens folk arbete där,
det gick inte så bra, Heintze pynde åt Amerika,
A. B. Gede. Bouscivity Limmared inköpte det hela
och drev rörelsen ett tag. Först på 1890-talet flyttade
hela rörelsen till Limmared. En glasugn pyns ännu.

Gårdarna är i privat ägo. En del vackert slipade glasvaror tillverkade på Vittorps glasbruk finns ännu här och där. Alexander Johanson Vittorp Nilsandersgård tillverkade bössor som han for långt upp mot Norrland och sålde. På adertonhundratalet for flera vittorpsbor ut som knallar, några till Småland och Skaraborgs län de flesta till Norrland. Kind är ett av de sju häraden som tillsammans kallas Knallebygden, några bosatte sig i Norrland, andra kom igen efter ett flertal resor med olika resultat, de klarade sig sedan bra hemma. Vittorps ^{socken} omfattar ca 7700 har. Bebyggelsen var väl gles men den tyckes varit spridd över hela socknen gruppvis att döma av den massa nästan utplånade torp som funnits, soldattorpen hade mest namn efter någon äldre innehavare av Torpet: Rappeb, Nys, Nättes, Rudsk, Nöjdes m. fl.

Ett torp i Göttingstorp skog heter ännu Ryttarns
jorden hör numera till Göttingstorp förreg. I den brukas
hissen är borta. Till Göttingstorp Väbba- och Norreg
hörde 3 dagsverketorp Flukhult, Skinnarebo och
Västerryd det senare var det sist Torp av dags
verkestyp som ^{i Hittorp} övergavs. Herbert Karlsson född 1902
gifte sig med ägarinnan till Nyblätt i Grönahög
och flyttade jämte sin gamle far dit ung. 1947.
Boningshuset står kvar och är nu jaktstuga.
Här finns många ödelagda Torp i socknen. Ang.
torpet Flukhult har jag avskrift av ett arrendekontr.
det har varit publicerat i Ulrikens Tidning nr 21-1952
men det var jag som lånat dem mitt papper.
Kontrakt. Undertecknad antager till Torpare för
Torpet Flukhult Torparen Johan Johansson från
Göttingstorp emot efterföljande 4 veckor som är
ligen fullgöras. 1) Sjätte vardagsverk på egen kost
varje vecka från ^{den 24 April till} den 24 Oktober samt 2) vardagsverk

varje Vecka från den 24 oktober till den 24 April
samt under Skördetiden 16 Qvinsdagsverken
på egen kost vilka dagsverken utgöras vid tillsägelse

2) Spinna 5 skålpund lintågor eller dubbelt Blånor

3) Leverera 4 kannor Lingon (kröser).

4) Gemensamt med de öfriga Torparens qvinnor
bryta och klöfta allt det på gården växta linet mot
kost på stället på kallad Bräta och Klöfta skall av
Torparen bestås. 5) Likaledes åligger det Torparens

qvinnor att under våren vid tillsägelse rödja
alla ångarna ävensom biträda efter Tour och
tillsägelse vid byk och skurning då kost på stället erhålles

6) Torparen åligger att gemensamt med de öfriga
Torparna ansvara för alla gårdens Hågnader dertill
till de hafva sina ågor samt hafva tillsyn att ingen
ofred göres i Hålingstorns egor. 7) Alla hus och Hågnader
som af Torparen begagnas skola vidmakthållas i laga skick
och för materialier dertill tagas i ställen som kommer av
undertacknad att anvisas.

8) Nödig vedbrand och strödjä får Torparen fört efter fört
skedd utryning taga å anvisade ställen.

9) Torparen är allvarligen förbjuden att företaga någon
borts huggning för egen del utan att utryning dertill fört
får verkstälts. Detta kontrakt är gällande från den
14 mars 1873 till den 14 mars 1883. Önnre exemplar är
här af likas upprättade varaf vi Taget var bitth.

Gölingstorp den 4 Mars 1872 Oscar Carlsson.

På en gång närvarande Vittnen Johan Magnusson
Augusta Larsson. Med detta kontrakt förklarar jag
mig till alla delar nöjd och förbinder mig detsamma
till alla delar att noggrant fullgöra som öfver Johan Johansson.

Kontraktet är ju upprättat i vanlig ordning, fast jag fängt ihop
Torpet Glukhuset (vi fingo tillstånd att kalla det Fureberg) födde
två kor och en ox. Jag minns de gamla Torparna, nöjda
med sin lott och måna om gårdarna och deras ägarer.
Många barn föddes upp i stugorna, de emigrerade dock i
stort antal till Amerika.

16814:34.
ACC. N:R M. 33

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Torpet Backaryd under Vittorp Backen och
Svedjetorpet under Vittorp Ungaregården blev
friköpta av resp. torpare och är nu små fina
gårdar väl skötta och bebyggda, på båda dessa
har son efterträtt föräldrarna glädjande nog.
Förutvarande soldattorparen, Granates (nu Fridhem)
Friskes (nu Strömsborg) Engströms (Haganäs) Modes
(Lannelund) och Rappes (Karlslund) är egna lägen-
heter numera. Många torp är igenvuxna med skog.
På adertonhundratalet ^{att} började min far folkskollä-
re J. P. Olsson arrendera en del nästan ofruktbara
sankmarker kallade mader och odla dessa, de blev
utdikade, där brändes ris, där flåhackades, vändes,
harvades, plöjdes och harvades igen och så såddes
där havre och timotej. Petter Larsson i Lunnarstorp
sade: "Ja då förstår se att då skolärarnu har odla
på Hagan mader så ja ta me på i båra i e båga."
Men redan första sommarn sade han: "Då förstår se ja

16814:35.

ACC. N:R M. 34

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Tror ja får ta mina ord tebaka." Det var lätt att få arbetare billigt, pappa fick statsbidrag, pappa köpte en del jord men det blev inte så mycket, så arrenderade han rätt mycket, odlade och gjorde väg samt byggde hus, i "kanalen" som kom från en liten sjö med ett mindre fall kunde vi stämma upp vatten på tröskverket, en gröpkvarnhackelverk kunde gå vid vattenkraft men det gällde förstås att passa på när det var mycket vatten. Pappa hade en del av Nygårdens som organistlön, där var mager sandjord, han lät plöja plåtterna och i mån. som Annedal (han kallade maderna på efter mamma Anna) utvidgades och hö och havre väste och kördes till Nygårdens kunde han köpa och föda upp djur, vi hade en torvmosse med strötorv så blev det naturlig gödsel på de magra åkrarna, och råg, korn, något vete samt potatis och rotfrukter väste. På tegarna användes konstgödsel, Vi voro åtta barn

16814:36.

ACC. N:R

M. 35

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

den yngste född 1899, vi hade två "pigor" och 2 drängar
jämt och på dagverkar. När folk påg att de just
ingensting givande markerna kunde bli fruktbä-
rande blev det allmän odling i många år, nu är te-
garna för gamla, men de gävo bröd och arbete åt
många Vittorpsbor i tiden då det var ont om pådant.
Här har aldrig gjorts okattsfynd i socknen. Spökene
har jag skrivit om på sid 21. Krigshändelser med his-
toriskt underlag vet jag inga och inga kungabesök.

Gårdarna är inget särskilt att orda om, Tomma-
ked, Mogkult, Almås ^(ödegårdar) ha ägts av samma pläkt
i flera led, många år i andra och tredje gen.
äga. De är naturligtvis mycket förbättrade under
tiden 1890 och till nu men de ha påkert varit
bebodda sedan urminnes tid. Hur går det
härefter med de stora arbetslönerna på alla
andra områden?

Västergötland
Kinnels län.
Nittorps sm.
Uppst. år: 1964

M.16814:37
FOLKLIVSARKIVET

Berättare Olga Jönsson
Uppst. år: " "
Berättarens adr: Sölingstorp
Berättarens yrke: frk
Född år 1879 i Nittorps

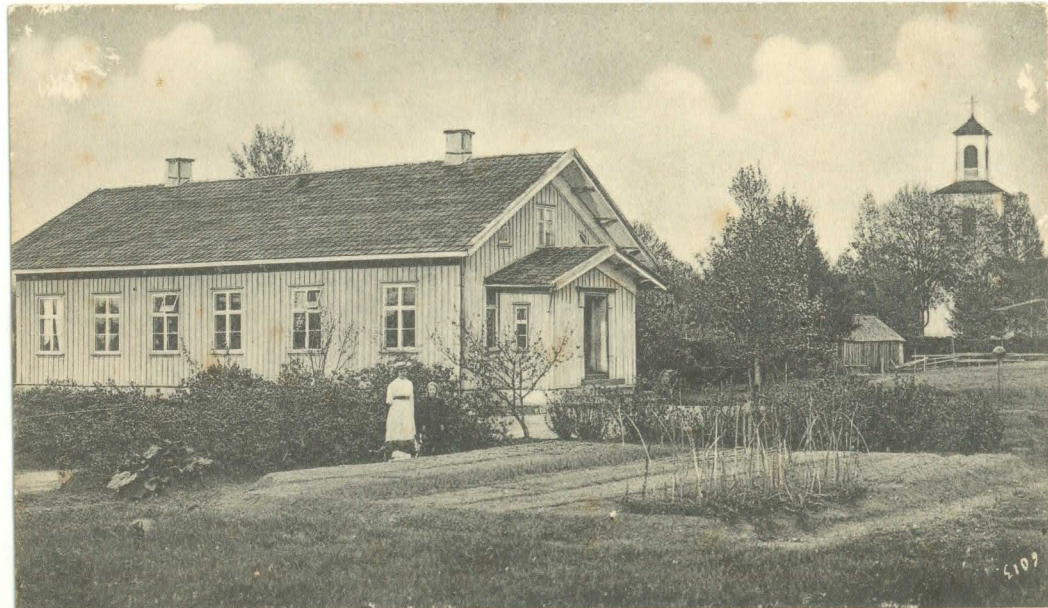

Foto av kyrkoruinen i Nittorps taget år 1938. Ett kors av ekstockar pryder absiden nu, det sattes upp något år senare, stockarna skänktes av dåvarande ägaren till Gunnarstorp Karl Gustafsson som således sig själv och oss andra ovetande fick pryda en långt tidigare Gunnarstorpsägares sista vilorum, nämligen komminister Lars Bjugg, Valdshult.

Västergötland
Kinds län.
Nittorps sn.
Uppst. år: 1964

M. 16814:38.
FOLKLIVSARKIVET
LUND

Uppbetecknad: Olga Jacobsson
Berättare: " "
Berättarens yrke: fru
" adl. Sölingtorp
Född år 1879 i Nittorp

Nittorp. Kyrkan och skolan.
v. & v.

Västergötland
Kinds län.
Nittorps sn.
Uppst. år: 1964

M. 16814:39.
FOLKLIVSARKIVET

Uppst. Olga Jacobsson
Bosättare: " "
Bosättarens yrke: fru
ack. Solvingborg
Född år: 1879 i
Nittorps

t.v. Sockenstugan. Här var den första skolsalen inrymd. Emanuel Aquilin var lärare i Ljungsarp och Nittorps, varannan vecka i vardera socknen. Skolsalen i andra vån. vette mot kyrkan så länge jag minns troligen förut också. Fönstret till höger på bilden hörde till lärarinnan Emma Josefsson (examin. i Skara) bostad ett rum med öppen spis där en järnspis insattes ca. 1890. Vänstra fönstret hörde till ett långsmalt rum som jämte kök på baksidan beboddes av veterinär J.F. Lindberg m. fam. 7 pers. Emma Josefsson flyttade till en s.k. mindre folkskola i Snärsbo Sexdrega och soldatänkan Olivia Nyman som varit

lärarinna före sitt äktenskap blev lärarinna. I första vån. bodde fattighjon och det stora rummet mot kyrkan var därjämte stämmolokal. Omkr. 1902 blev rummet på gäveln som syns på kortet slöjdsal. Ingång på framsidan förstugor o. trappor o. vind gemensamma.

Kyrkan är byggd 1847.

t.h. Folkskolan byggd c.a. 1876.